

50 Yıl Önceki Kuruluş İlkeleriyle Hacettepe Üniversitesi: Atatürk'ün İzinde Yenilikçi Bir Devrim

Prof. Dr. Aydın Köksal
Türkiye Bilişim Derneği Onursal Başkanı

Bugün içinde bulunduğumuz koşullarda gelişme gizilgücünü, birden çok bakımdan kısıtlanmış olarak duyumsayan Türk toplumuna, HÜ'de gerçekleşen devrimin niçin Atatürk'ü Aydınlanma Devrimi'nin ilkeleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu anlatmak, bu başarıyı kovalayacak gücü, o zamanlar bu bağlantıdan almış bir kişi olarak benim yurttaşlık görevim. Yoksa gençler bu tür başarıların yalnızca yetenekle ve şans yardımıyla ya da başkalarının birikimlerine yaslanarak kazanılabileceğini düşleyebilirler.

Kuruluşuna katılıp on sekiz yıl emek verdiğim Üniversitemin ellinci yılında, bu kuruluşun ülkemizde devrim yaratan yenilikçiliğine değinmeyi görev sayıyorum.

Elli yıl dile kolay... Kutlu olsun.

İsterim ki Üniversitem, üniversitelerimiz, okullarımız hep ileri gitsin!.. Çağdaş uygarlığı yakalayamadan, bayrağımızı akıl-bilim-teknik dışında başka hangi güçle en önde dalgalandırabiliriz ki? Bu konuda çağdaş anlamda iyi eğitim görmüş genç kuşaklarımızdan başka neye güvenebiliriz ki?

Hacettepe Üniversitesi (HÜ) 8 Temmuz 1967'de, üniversitelerimizi Türkiye'nin beş ayrı bölgesinde gerçekleştirmeyi başarmış olduğumuz bir dönemde, ülkemizin sekizinci üniversitesi olarak kurulmuştu. "50. Yıl" Beytepe Yerleşkesi'nde kutlandı. 40. yılda açılan 7000 kişilik Amfiteyatrosu girişindeki kaya üzerinde Atatürk'ün "Benim mirasım akıl ve bilimdir" sözü okunuyordu.

Hacettepe'nin Kuruluşu Disiplinler Arası Bir İmeceydi

Üniversite'nin kuruluş yılları boyunca omuz verdiğimiz iş, değişik mesleklerden kalabalık kadroyu oluşturan herkesin canını dişine taktığı bir *imece*'ydi, disiplinler arası gerçek bir imece... Üniversite'nin kurucusu Prof. Dr. İhsan Doğramacı, uzun erimli planlar yapıp bunları adım adım gerçekleştirme yeteneğiyle öne çıkan sürükleyici bir kişiliğe sahipti (1, 2). Rektörden, öğretim üyesinden, öğrenciden Teknik Bakım Onarım'da çalışan tesisat ustasına, hizmet birimlerinin yöneticilerinden, Basımevi'nde çalışan teknisyene, araç sürücüsünden temizlik hizmetlerini üstlenen görevlilere, hepimiz, Üniversitemizin, toplumu ileriye taşıyacağına inandığımız kuruluş ilkelerinde belirginleşen takım çalışmasının büyüyle, kabaran yurtseverlik duygularımızla, yıllar süren bu büyük imece ortamında gerçekten geceyi gündüze kattık... Toplumumuzun elini kolunu bağlayan gelenekçiliğimizden, durağanlığımızdan, "böyle gelmiş, böyle gider" deyişle içimize işlemiş vurdumduymazlıktan, yabancı hayranlığı ve özgüven eksikliği gibi boynumuza dolanmış ekinsel kamburlardan kurtulup, sanki Atatürk'ün "Türk, Öğün, Çalış, Güven" yönergesiyle, güçlü bir silkinişle "çağdaş uygarlık düzeyini yakalama" düşüne kendini kaptırmış tek bir ulusal takımın sporcularıymışçasına inanç ve özgüvenle çalıştık... Bireysel mutluluğumuzu "bir işe yaramanın tadında" arayıp hiç kimsenin özveriden kaçınmadığı, karşılaşılan engeller karşısında kimsenin hiçbir koşulda yalınlık göstermediği bir süreklilikle dayanışmayı, "disiplinler arası işbirliğini", toplumsal çıkarları, bireysel çıkarlarımızın çok üzerinde tutan geceli gündüzlü bir takım çalışmasını, iletişimselliğimizle "yurt sevgisi-bilim-insanlık" gibi ulusal dilimizin sözcükleriyle adlandırdığımız bir yaşam biçimi olarak benimsedik.

Evensel anlamda gerçekten bir "üniversite"ydi bu yeni kuruluş!

Kuruluş çalışmalarının başlangıcında, Bilgi İşlem Merkezi'ni kurmak üzere 30 Eylül 1967'de HÜ'de görev aldım... 30 Eylül 1985'e değin, yüreğimde bugün de taşıdığım coşkuyla, canla başla çalıştım.

Uğraş alanımı “*Bilişim*” olarak tanımlamıştım: “Bilginin devingen ve akışkan durumu.”¹

HÜ benim için, kendimi gerçekleştirdiğim *mayalanma* kurumlarımın birincisi oldu.

Benim *mayalanma* kurumlarımın ikincisi de, Hacettepe’nin bu imece ortamında, yaklaşmakta olan yeni bir teknik devrimi -*Bilişim Devrimi*’ni- erken kavrayıp, endüstri ötesi *Bilişim Toplumu*’nu Türkiye’de yeşertecek biçimde, *ulusal gelişmenin kaldırıcı* olarak kullanabilmek tutkusuyla 1971’de kurduğumuz *Türkiye Bilişim Derneği*’dir (*TBD*). *Endüstri Devrimi*’ni kaçırmakla yitirdiğimiz 250 yıllık gecikmeyi, bu yeni devrimin ayırımına herkesten önce varmış olmakla kapatma olanağı bulacağımıza inanıyorduk. İşe böyle başladık.

Sonra akademik sorumluluğumuzun ağır bastığı Beytepe Yerleşkesi’nde geçirdiğimiz yıllar geldi... Daha 1972’de ülkede yalnızca 82 bilgisayar ve 418 kişiyi aşmayan bir bilgi işlem insangücü varken, yabancı uzmanlar Türkiye’nin gelecekte 300 bilgisayar kullanan 3.000 kişilik bir bilgi işlem insangücüne doyumuna ulaşacağı kestiriminde bulunurken, biz 23 yıl sonrası için 1995’te Türkiye’nin 3-4.000 bilgisayara ve 41-63.400 uzmana gerekseme duyacağı doğrultusundaki kestirimimizi DPT adına OECD’ye bildirmiştik (3).

Türkiye’de Bilgisayar Mühendisliği öğretiminin, ilkin öğretim kadrolarımızı yetiştirmek üzere, 1973’te kurulmasını sağladığımız *Bilişim Enstitüsü*’nde tanımladığımız *Bilgisayar Mühendisliği’nde Doktora* programıyla, 1977’de ise, *Bilgisayar Mühendisliği* programıyla kendi ulusal mühendislik birikimimize yaslanarak başlatılması öyküsü de, Türkçenin bir bilim dili olarak olağanüstü gücünü ortaya koyan *bilgisayar, bilişim, donanım, yazılım, iletişim* gibi binlerce Türkçe bilişim sözünün ortaya çıkış öyküsü de Hacettepe’nin kuruluş öyküsüyle iç içedir.

Rektör Doğramacı başta olmak üzere herkes, Üniversite’nin yerli yabancı bütün saygın ziyaretçilerini mutlaka Bilgi İşlem Merkezi’imize getirir, yaptığımız işleri onlara anlatmamızı isterdi.

Daha sonra, YÖK döneminde, 30 Eylül 1985’te Üniversite’den kendi isteğimle ayrılarak, bugünkü *Bilişim AŞ*’yi kurdum. Ama Hacettepeliliğim elli yıldır bitmedi. Verdiğim söze uygun biçimde, ulusal bir yazılım endüstrisi kurma doğrultusunda, Hacettepe’de temelleri çok sağlam atılmış bilimsel-teknik birikimimizle, ulusal düzeyde önemli büyük kamusal ve özel kuruluşlarımızdan birçoğunu çağdaş çevrimiçi yönetim bilişim sistemleriyle (MIS), kurumsal kaynak planlama (ERP) ve iş zekâsı (BI) sistemleriyle donattık, Türkiye’nin üretim ve hizmetlerde sağlanan verim artışıyla büyük bir sıçrama yapmasını sağladık.

Bu yolda, bilgisayar mühendisliği, yazılım mühendisliği, bilişim sistemleri lisans, yönetim bilişim sistemleri lisans, bilgisayar öğretmenliği lisans, bilgisayar programcılığı önlisans alanlarında 2017 yılına değin, Türk üniversiteleri yaklaşık 188.000 kişiye diploma vermiş bulunuyor. Hacettepe’nin kuruluşunda benimsenen Türkçeyi yetkin bir bilim ve öğretim dili olarak kullanma çabaları da -YÖK’ün bu konudaki duyarsızlığına, giderek isteksizliğine karşın- başta bilişim ve tıp olmak üzere bütün bilim alanlarında sürüyor (4). Böylece, bugüne değin yalnızca HÜ toplam 163.000 mezun vermiş, örneğin *Anatomi Atlası* (5) ya da *Türkiye Bilişim Ansiklopedisi* (6) gibi önemli boyutta bilimsel başvuru yapıtları, bilim dili olarak Türkçe sözcüklerle yayımlanabilmiş, ulusal varlığımıza katılmış durumda.

Bugün içinde bulunduğumuz koşullarda gelişme gizilgücünü, birden çok bakımdan kısıtlanmış olarak duyumsayan Türk toplumuna, HÜ’de gerçekleşen devrimin niçin Atatürkçü Aydınlanma Devrimi’nin ilkeleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu anlatmak, bu başarıyı kovalayacak gücü, o zamanlar bu bağlantıdan almış bir kişi olarak benim yurttaşlık görevim. Yoksa gençler bu tür başarıların yalnızca yetenekle ve şans yardımıyla ya da başkalarının birikimlerine yaslanarak kazanılabileceğini düşleyebilirler. Korumaları gereken bu birikimi, bırakın geliştirmeyi, işin kolayına kaçarak tembellik, sıradanlık ya da kolayca köşe dönme isteğiyle yanlış özentilere kapılarak koruyamayabilirler; değerini bilmeden elden çıkarabilirler ya da yitirebilirler.

¹ Bilişim: İng. *information, informatics*; Fr. *information, informatique*.

Başarımızın rastlantı değil, uygarlık birikimimiz olduğunu düşünüyorum. 50 yıl önce işe başlarken verdiğim sözü gerçekleştirmek için, bugün de aynı istekle çalışmayı sürdürüyorum: “*Bilişim Teknolojisini Türkiye’nin kalkınması için bir araç olarak kullanacağız*” demiştim, öyle yaptık.

1980 darbesinden bu yana, başta Milli Eğitim Bakanlığımız (MEB) ile Yüksek Öğretim Kurumu’nuzun (YÖK) “*Yabancı Dille Öğretim*” yanılması üzere, eğitim konusunda yaşadığımız bütün yanlış kararlara, bocalamalara karşın (7) Türkiye bugün tıp, sağlık, toplum ve mühendislik bilimlerinde olduğu gibi, bilişimde, özellikle yazılım üretimi alanında da yeryüzünün en kapsamlı teknik birikimlerinden birine sahiptir... Bu teknik birikimin -eğitimle ilgili, yönetimle ilgili tüzel/töresel sorunlarımızı çözebildiğimizde- ülkemizi hızla en gelişkin, en zengin ülkelerden biri durumuna taşıyabilecek nitelikte olduğunu düşünüyorum (8).

İşte bu gözlem, düşünce ve duygularla, gelişme ve uygarlığı tetikleyici bu birikimle ilgili değerlendirmelerimin, *Hacettepe Yılları, Cumhuriyetin 44. Yılında Açan Bir Devrim Çiçeği* başlıklı yapıtımda, “40. Yıl Armağanı” olarak o zamanki Rektör Tunçalp Özgen’in isteği üzerine yayımlanmış olmasından (9), on yıl sonra bugün Üniversitemin ellinci yılını kutlarken iki kat mutluluk duyuyorum (10).

Atatürkçü Aydınlanma Devriminin İlkeleri ile Sağlanan Başarı

HÜ, kuruluş yıllarından başlayarak, Atatürk ilkelerine ve topluma karşı sorumluluk duygusu yüksek, iyi yurttaşlar yetiştirmeye en büyük önceliği vermiştir. Bu özellik, kurucu Rektör Doğramacı’nın vurguladığı hekim-hasta ilişkilerinden, Prof. Nusret Fişek’in söylemindeki halk sağlığına, Nüfus Etütleri Enstitüsü’nden bizim Bilgi İşlem kuruluşumuza, başlangıçta çok önem verilen Kütüphane hizmetlerinden, öğretmen-öğrenci ilişkilerine, oradan mutfaktaki görevlilere değin o dönemin bütün çalışanlarına değin, uzun süreli o büyük imecenin yaşandığı kuruluş döneminde alınan bütün kararlara yansıyan açık bir söylemle dile getirilmiştir.

O takım çalışması, havada böylesine güçlü bir *yurtseverlik yeli*, bir *insanlık-uygarlık yeli* esmese, başka hangi amaç için bunca kalabalık yüksek nitelikli bir insan topluluğunu önüne katıp böylesine güçlü bir biçimde sürükleyebilirdi ki?

Biz *uygarlık* kavramına sıkıca sarılmıştık; *usçu çizgide yenilikçi* düşünceleri benimsemeyi biz Atatürkçü kuşaklar iyice öğrenmiş, özümsemiştik... *İlkelerimiz* vardı, *özgüvenimiz* vardı...

Hacettepe Üniversitesi Gerçek Bir Devrimdir

Kuruluş yıllarında gözlediğimiz, *yenilikçiliği* de aşan “*anlayış devrimi*” Hacettepe’yi Hacettepe yapan bütün olumlu davranışlara yansıyan *içsel* bir bütünlük gösterir. Bu olumlu davranışların altında birbirleriyle tutarlı birtakım *ilkeler* yatar. Benimsenen amaçlarla, bunu gerçekleştirmek için kullanılan araçlarda ortaya çıkan olgular şöyle sıralanabilir:

- Üniversite olmak bir yana, sağlık hizmetinin bile yalnızca tıp öğretimiyle çözülemeyecek nitelikte, daha karmaşık bir örgütlenme gerektirdiği anlaşılmış; birçok yeni bilim ve uygulama alanını kapsayan bir *eylem planı* uygulanmıştır.

- *Hemşirelik, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Beslenme ve Diyetetik, Odyoloji, Tıbbi Teknoloji, Radyoteknoloji, Diş Protezi Uzmanlığı, Odyometri* alanlarında yüksek öğretimin temelleri atılmış; bu alanlarda yetiştirilen öğretim üyeleri, hastane hizmetlerini de örgütlemişlerdir. Özellikle ana-çocuk sağlığı konusu ile birlikte, toplumumuzun kötü beslenme doğrutusundaki geleneksel/ekinsel yanlışlarının köy köy, kent kent dolaşarak düzeltilmesi çok büyük bir başarıdır.

• *Hasta Dosyaları Arşivi* kurulmuş, bilginin hekim çekmecelerinde saklanması geleneğine son verilmiştir. Daha başlangıçta “bilgisayar belleklerine aktarılan *bilgi* bundan böyle paylaşılacaktır.” Bu, hasta sağlığı için *güvence*, kişisel bilgiler için *gizliliğin korunması*, milyonlarca hasta üzerinde yapılan gözlemler, konulan tanılar, tedavi, elde edilen sonuçlar üzerinde *bilimsel araştırma ortamının sağlanması* demektir (11, 12). Bilginin ulus-insanlık yararına açılması bir devrimdir.

• *Bilgi İşlem Merkezi*'nin (BİM) bir *yetkinlik merkezi* olarak kurulması girişimi, HÜ'nün kuruluşuyla birlikte başlatılmıştır. Hastaneleri, Kütüphane'yi, eğitim-öğretim, uygulama ve araştırma da içeride, Üniversite yönetimini desteklemeyi, gece vardiyalarında ise, Döner Sermaye ve Vakıf örgütlenmemiz aracılığıyla kamu kuruluşlarımıza bilgi işlem hizmeti sunarak ulusal kalkınmayı hızlandırmayı amaçlayan merkez kısa sürede gelişmişti. Öğrencilere seçmeli bilgi işlem dersleri de veren, beş yıl sonra ülkenin ilk Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nün kuruluş çalışmalarını başlatacak bu merkezin, Üniversite'yle birlikte gerçekleştirilmesi de (13), kuşkusuz bir devrimdir.

• Hastane altyapısında, ameliyathanede, polikliniklerde bilgisayarlı tomografi, nükleer tıp araç-gereçleri gibi gelişkin olanaklar sağlanmış, başkent Ankara'da *en güvenilir bir sağlık ve bakım merkezi*, yeryüzünün gerçekten ileri örneklerinden biri olarak kurulmuştur. “Bakım-onarım” sorunu, *yenilikçi bir örgütlenme modeliyle*, Üniversite ve Hacettepe Vakıfları'nın işbirliğiyle kalıcı biçimde çözülmüştür.

• HÜ'nün kuruluşunda, kurumsal başarının etkili bir iletişimle sağlanabileceği göz önünde tutularak *Türkçe öğretime* büyük önem verilmiştir. E. Özdemir, A. Binyazar gibi birikimli üyelerden oluşan bir Türkçe Bölümü kurulmuş, bütün öğrencilere bu konudaki yeteneklerini geliştirme olanağı sunulmuştur. Öğrencilerin *yabancı dillerini geliştirebilmeleri*, dış dünya ile iletişim kurabilmeleri için gerekli çaba da gösterilmiştir. *Hastanın özgeçmişi*, hastaya konulan *tanı* gibi birçok terim ilk kez HÜ'de kullanılmıştır. O. Öztürk, A. Yörükoğlu hekimlik dilinin Türkçeleşmesinde öncülük yapmışlardır. *Bilişim* terimleri de BİM'de bizim çabalarımızla yaratılmış, halka mal olmuştur (14, 15). Ekonomiden toplumbilime, halk sağlığı ve nüfus etütlerinden (N. Fişek) insanbilime (B. Güvenç), matematiğe (T. Karaçay), istatistiğe, fizikten (D. İnan) kimyaya (Ö. Kuleli), beslenme ve diyetetikten (A. Baysal) kütüphaneciliğe, hemşireliğe değin bütün bilim dallarında sürdürülen özenli çalışmalar, HÜ'nün gerçekten “üniversite” adına yaraşır biçimde Türkçeyi gelişkin bir bilim dili düzeyine çıkarmada seçkin katkılar sağlamıştır (16).

• Türkçe ve yabancı dilde “*bilimsel yayın*”lara önem verilmiştir. Ulusal dilde öğretim, Türkçenin bilimsel süreli yayınlarda, tezlerde, özgün yapıtlarda kullanılması hem Türkçenin gelişmesine hem de Türkçe ve yabancı dillerdeki yayınların artmasına yol açmıştır.

• HÜ'nün en önemli özelliklerinden biri, kuşkusuz, *Tam Gün Çalışma* idi. Bu ilke olmasa, bireylerin bütün benliklerini saran o takım ruhu kendiliğinden ortaya çıkabilir miydi? Bu bizim için haftanın yedi günü, günde yirmi dört saat görevimizle iç içe yaşamak anlamına geliyordu (17).

• Görevlilerin seçiminde yalnızca *yetenek ve bilgi gözetilmiş*, “adam kayırmaya” fırsat verilmemiştir. Toplam 18 yıl süren BİM Müdürlüğüm ve Bilgisayar Mühendisliği Bölüm Başkanlığım sırasında, bu konuda titizlik gösterildiğine tanığım.

• Ulus-Sıhhiye'deki çevre kirliliğine eklenen su, elektrik kesintilerine karşın temiz, uygar bir *mikroklima* yaratmayı başardık. Bu olmadan steril hastane ortamı sağlanabilir miydi? 18-20°C sıcaklık, %60-80 nemli temiz ortam isteyen gerçek zamanlı “dev” B-3500 ana bilgisayar sistemi, kesintisiz çalıştırılabilir miydi?

• HÜ kent içindeki dar alanda gelişemezdi. Çözüm kentin Eskişehir-Bursa çıkışında, ana yerleşkeden 17 km uzaklıktaki Beytepe'de ikinci bir yerleşkeyle elde edildi. ODTÜ ile başlayan bu devrimci süreç bugün beş üniversite ormanıya batıya doğru yayılmış durumda.

• HÜ bir devlet üniversitesi olmakla birlikte, Türkiye'de ilk kez doğrudan *demokratik bir sivil toplum girişimi* olarak, belli bir *uzgörü*'yle, *görev üstlenen gönüllü* kişiler eliyle, toplumsal/ulusal amaçları ön planda tutan *ilkeler* doğrultusunda kurulmuş olması kanımca bir devrimdir.

Başlangıçtaki Çocuk Sağlığı Vakfı sırayla bir Enstitü'ye, Çocuk Hastanesi'ne, Tıp Fakültesi'ne, Üniversite'ye dönüşmüş olmakla birlikte, HÜ, daha kuruluşundan başlayarak, birçok fakülteleri, enstitüleri, yüksek okulları, hizmet birimleri olan kapsamlı bir bilim yuvası olmuş, sağlam temellere

dayalı güçlü, *devingen* bir kuruluş olarak gelişmiştir. İşte HÜ'nün yalnız sağlıkta değil, genel olarak bütün bilim alanlarında, özel olarak bilişimde de devrimler yaratması özünde taşıdığı bu devingenlikle açıklanabilir.

Bu öylesine *karmaşık* biçimde yapılanmış bir *eğitim-üretim-hizmet* birimleri örgütüdür ki, yöneticisi, bilim adamı, çalışanı, öğrencisi, hastasıyla herkes hem sunucudur hem istemci. Böylece *Hacettepe Projesi*, “gelenekler yerine, amaçlanan hizmet için gerekli yeni bilimsel yöntemler” benimsemekle Türkiye için bir *Toplumsal Dönüşüm Projesi* niteliği taşımıştır. *Üniversite-endüstri-toplum işbirliğinin artı değere dönüşmesi*, küresel ölçekte bile seyrek görülen, devrim yaratıcı nitelikte bir *yenilik*'tir!

Bugünün kalite yönetim anlayışında benimsenen bu yaklaşımın, 50 yıl önce, kaynakları kısıtlı, örgütlenmede, yenilikçilikte deneyimsiz bir ülkede uygulanabilmiş olması bu devrimi *evrensel* bir boyuta taşımıştır.

Kaynaklar

1. Şinasi Özsoylu, *İhsan Doğramacı ile 40 Yıl*, tarih yok (Özkan Matbaacılık, Ankara'da 1995).
2. Celal Ertuğ, *Türkiye'de ve Dünyada İhsan Doğramacı Olayı*, Komat Matbaacılık AŞ, İstanbul, Şubat 1996.
3. B. Epir, A. Köksal, K. Kılan, *Turkish Report, OECD Seminar on the Problems and Policies in Public Administration*, Belgrad, Yugoslavya, 1972, s. 23-25. (Bkz. A. Köksal, *Hacettepe Yılları...* (9), s. 99; *Bilgisayar Devriminde Türkiye...* (8), s. 135.)
4. Aydın Köksal, “Bilim Dili Türkçe, Bilişim Sözleri Deneyimimiz ile Tıp ve Öteki Bilimlere Bir Bakış”, *Türk Nefroloji Derneği Terim Kolu Bülteni*, Yıl: 13, sayı: 13, Mayıs 2017, s. 4-9.
5. *Anatomi Atlası*, Editörler: Anne M. Gilroy, Brian R. MacPherson, Lawrence M. Ross, Genel Çeviri Yönetmenleri: H. Hamdi Çelik, C. Cem Denk, Palme Yayıncılık, Ankara, 2010, 656 s.
6. *Türkiye Bilişim Ansiklopedisi*, Başeditörler: Tuncer Ören, Tuncer Üney, Rifat Çölkesen, Türkiye Bilişim Vakfı (TBV), Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2006, 1186 s.
7. Aydın Köksal, *Yabancı Dille Öğretim: Türkiye'nin Büyük Yanılgısı*, Öğretmen Dünyası, Ankara, 3. Baskı, Aralık 2006 (Mayıs, 2000, Eylül 2002), 224 s.
8. Aydın Köksal, *Bilişim Devriminde Türkiye, 1971-2011-2051*, Türkiye Bilişim Derneği (TBD) 40. Yıl Armağanı, TBD Yayınları, Ankara, 2012, 360 s.
9. Aydın Köksal, *Hacettepe Yılları, Cumhuriyetin 44. Yılında Açan Bir Devrim Çiçeği*, Hacettepe 40. Yıl Armağanı, Ankara, 2007, 244 s.
10. Feyziye Özberk, *Aydın Köksal: Bilime, Bilişime ve Türkçeye Adanmış Bir Yaşam*, Önsöz: Bozkurt Güvenç, Kaynak Yayınları, İz Bırakanlar Dizisi: 8, İstanbul, 2014. 446 s.
11. Aydın Köksal ve Ünal Yarımağan, “Hasta Bilgileri Sistemi”, *Uygulamalı Bilimlerde Sayısal Elektronik Hesap Makinalarının Kullanılması, Ulusal Sempozyum*, İTÜ Elektronik Hesap Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1972, s. 245-287.
12. Aydın Köksal ve Bülent Dikman, “Hastalık Tanıma / Eğitim Sistemi”, *Uygulamalı Bilimlerde Sayısal Elektronik Hesap Makinalarının Kullanılması, Ulusal Sempozyum*, İTÜ Elektronik Hesap Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1972, s. 193-218.
13. Aydın Köksal, “Bilgisayar Bilimleri Mühendisliği Eğitiminin Başlatılmasında Hacettepe Üniversitesi Deneyi”, *Bilgisayar Bilimlerinde Ulusal Planlama ve Gelişim Politikaları Sempozyumu*, 7-8 Aralık 1981, *KTÜ-Elektronik Hesap Bilimleri Enstitüsü Bülteni Özel Sayısı*, 1982, Trabzon, s. 69-86.
14. Aydın Köksal, “Türkçe Bilişim Sözleri”, *Elektrik Mühendisliği Bilişim Özel Sayısı*, Ağustos-Eylül 1971, s. 61-68.
15. Aydın Köksal, *Bilişim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu (TDK), 1981.
16. Aydın Köksal, “Türkçe Bilişim Sözleri, Bir Deneyim”, *Bilim ve Ütopya*, sayı: 80, Şubat 2001, s. 14-21.
17. Muvaffak Akman, *Yaşantımda Hacettepe... ve Sonrası, Bir Emekli Rektör'ün Anıları*, Emek Ofset Matbaa, copyright: Muvaffak Akman, 1995, Yalova, 1995, s. 65.

50 Yıl Önceki Kuruluş İlkeleriyle Hacettepe:
Atatürk'ün İzinde Yenilikçi Bir Devrim”,
Bilim ve Ütopya, yıl: 23, sayı: 279,
Eylül 2017, s. 91-95. (Bu yayında 6 fotoğraf
ile HÜ amblemine de yer verilmiştir.)

Hacettepe Üniversitesi Mezunları Derneği'nce
(HÜMED) 50. Yıl'da elektronik ortamda da
yayımlanmıştır: www.humed.org.tr